Pesa

Mwongozo wa Mwalimu Darasani, Neno kwa Neno

Sehemu ya Saba. Kutazama Mbele

na Evan Millner
Abecedaria Press · Universitas Scholarium

Kitabu kimoja cha darasani kwa mwalimu. Wanafunzi hawahitaji vitabu vya kiada.
Hiki ni kitabu cha mwalimu. Mwalimu anahitaji nakala hii moja tu. Wanafunzi hawahitaji kitabu cha kiada.

Unahitaji: kitabu hiki, ubao na chaki.
Kila mwanafunzi anahitaji: daftari la kawaida la shule, rula, na kalamu au penseli.

Katika daftari, kila somo linaanza kwenye ukurasa mpya, pamoja na kichwa cha somo, kilichopigiwa mstari, na tarehe.

Kila somo linakuongoza: nini cha kusema, nini cha kuandika ubaoni, na wanafunzi wanaandika nini.

Sehemu ya Saba. Kutazama Mbele

Somo 28. Marudio na Mpango

Kwa Mwalimu

Andaa vitu hivi kabla ya somo:

- madaftari ya wanafunzi, yenye bajeti zao (Somo 10) na malengo yao ya akiba (Masomo 20 na 26)
- mpango wa Thandi (Zoezi 3), ulioandikwa upande mmoja wa ubao kabla wanafunzi hawajafika
- chaki na ubao
- daftari, rula, na kalamu au penseli kwa kila mwanafunzi

Muda: vipindi viwili vya takriban dakika 45. Katika kipindi cha kwanza, fanya Maswali ya Marudio na Mazoezi 1 na 2. Katika kipindi cha pili, fanya Mazoezi 3 hadi 6. Zoezi 5 linachukua muda mrefu kuliko mengine.

Hili ni somo la mwisho la kitabu. Linafanya mambo mawili:

1. Linarudia kitabu kizima, kwa swali moja kwa kila sehemu.
2. Kila mwanafunzi anaandika mpango wa mwaka mmoja katika daftari. Mpango una sehemu nne: bajeti, lengo la akiba, mahali pa kuweka akiba, na kanuni ya deni. Lengo lina kiasi na tarehe.

Kabla ya kufundisha. Usifundishe maneno mapya. Tumia tu watu, namba na maneno ya kitabu. Mpango wa Thandi katika Zoezi 3 ndio mfano. Kila namba ndani yake inatoka katika Masomo 7, 10 na 20. Usome mpango huo mara mbili kabla ya somo.

Mpango si ahadi kwa mwalimu. Ni kile ambacho mwanafunzi anaamua kufanya. Baadhi ya wanafunzi hawapendi kuonyesha pesa zao halisi. Mwanafunzi anaweza kuandaa mpango kwa ajili ya mtu wa kubuni, mwenye jina. Kamwe usimwombe mwanafunzi asome kwa sauti viasi halisi.

Baadhi ya wanafunzi bado hawawezi kuandika sana. Bado wanaweza kuandaa mpango. Wanachora mstari wa KUINGIA na KUTOKA na wanaandika namba tu. Wanachora lengo: mbuzi, cherehani, paa. Kisha wanakueleza mpango kwa sauti, au wanamweleza mwanafunzi mwingine. Zoezi 5 linakuonyesha jinsi ya kuwasaidia.

Ukaguzi wa lengo ni hesabu moja. Hesabu miezi kutoka mwanzo mpaka tarehe ya lengo. Zidisha kwa akiba ya kila mwezi. Jibu likiwa sawa na lengo, au zaidi, lengo linawezekana.

Pesa katika kikundi cha akiba zinarudi tu siku ya kugawana (Somo 21). Kwa hiyo tarehe ya lengo lazima iwe siku ya kugawana au baada yake.

Wanafunzi wengi wakikosea swali, soma tena sehemu hiyo ya kitabu pamoja nao. Tumia somo la marudio la sehemu hiyo.

Wanafunzi wengi wanakosea haya	Fundisha tena
Swali la Marudio 1 · Jaribio 1–3	Sehemu ya Kwanza: Masomo 1 hadi 5 (marudio: Somo 6)
Swali la Marudio 2 · Zoezi 1 · Jaribio 4	Sehemu ya Pili: Masomo 7 hadi 10 (marudio: Somo 11)
Swali la Marudio 3 · Jaribio 5–6	Sehemu ya Tatu: Masomo 12 hadi 16 (marudio: Somo 17)
Swali la Marudio 4 · Jaribio 7	Sehemu ya Nne: Masomo 18 na 19
Swali la Marudio 5 · Jaribio 8–9	Sehemu ya Tano: Masomo 20 hadi 25 (marudio: Somo 26)
Swali la Marudio 6 · Jaribio 10	Sehemu ya Sita: Somo 27

Anza Ukurasa

Kwa Mwalimu: fanya hivi mwanzoni mwa kila somo. Andika kichwa cha somo na tarehe ubaoni. Kila mwanafunzi anaanza ukurasa mpya katika daftari. Wanafunzi wanaandika kichwa cha somo juu na kukipigia mstari kwa rula. Chini yake wanaandika tarehe.

Maswali ya Marudio

Kwa Mwalimu: uliza kila swali. Wanafunzi wanajibu kwa sauti. Hakuna anayeandika. Sehemu na somo vilivyo kwenye mabano ni kwa ajili yako, si kwa ajili ya wanafunzi. Kubali jibu lolote lenye maana ileile.

1. Pesa ni nini? Kwa nini watu wanapokea noti ya karatasi? [Sehemu ya Kwanza, Somo 1]
2. Bajeti ni nini? Tunaipataje BAKI? [Sehemu ya Pili, Somo 10]
3. Kwa nini tunaandika pesa zetu? [Sehemu ya Tatu, Somo 12]
4. Huwezi kulipa deni siku ya kulipa. Unafanya nini? [Sehemu ya Nne, Somo 19]
5. Riba mchanganyiko ni nini? Kwa nini ni vizuri kuanza mapema? [Sehemu ya Tano, Masomo 23 na 24]
6. Ama analipa $8 kwa kikombe cha mchele. Anakiuza kwa $10. Faida yake ni kiasi gani? [Sehemu ya Sita, Somo 27]

Kwa Mwalimu: Sehemu ya Saba ni somo hili. Sema: "Leo tunatumia kitabu kizima. Kila mtu anaandaa mpango wa mwaka mmoja."

Zoezi 1. Hitaji, takwa, akiba au deni?

Kwa Mwalimu: andika herufi nne na maana zake ubaoni. Soma mfano kwa sauti. Kisha soma kila kipengele chenye namba kwa sauti mara mbili. Kila kipengele ni mstari wa upande wa KUTOKA wa mwezi wa Thandi. Baada ya kila kipengele, wanafunzi wanaandika namba yake na herufi moja.

- **H** ikiwa ni hitaji.

- **T** ikiwa ni takwa.
- **A** ikiwa ni akiba.
- **D** ikiwa inarudisha deni.

Mfano. Chakula cha mwezi. — **H**. Thandi lazima awe nacho ili aishi.

1. Chumba chake
2. $200 kwenye akaunti yake ya benki
3. Shati jipya
4. Vipande vinne vya sabuni
5. $20 anazomrudishia Fatuma kwa mkopo wake
6. Redio
7. Dawa anapokuwa mgonjwa
8. Pipi kila siku
9. $50 kwenye kikundi cha akiba
10. Safari ya basi kwenda mjini kutazama mpira wa miguu
11. $25 kwa duka kwa ajili ya mchele wa mwezi uliopita
12. Maji
13. Pesa benki kwa ajili ya dharura
14. Chai na marafiki kila siku

Zoezi 2. Jaribio fupi.

Kwa Mwalimu: andika maswali kumi ubaoni. Kuna swali moja au mawili kutoka kila sehemu ya kitabu. Usisome majibu kwa sauti. Wanafunzi wanaandika namba na jibu katika madaftari yao. Toa maksi moja kwa kila jibu lililo sawa. Andika maksi kati ya 10 chini ya ukurasa.

1. Andika kiasi kwa maneno: $40.
2. Bei ni $35. Unalipa kwa noti ya $50. Unapata chenji kiasi gani?
3. Je, sabuni ni hitaji au takwa?
4. JUMLA KUINGIA ni $1,000. JUMLA KUTOKA ni $700. BAKI ni kiasi gani?

5. Nani anaandika risiti: mtu anayelipa, au mtu anayepokea pesa?
6. Salio ni $70. KUTOKA ni $15. Salio jipya ni kiasi gani?
7. Musa anadaiwa $200 na Ama. Analipa $50. Sasa anadaiwa kiasi gani?
8. 10% ya $300 ni kiasi gani?
9. Fatuma anaweka akiba ya $100 kwa riba mchanganyiko ya 10% kila mwaka. Baada ya miaka 2 ana kiasi gani?
10. Ama ananunua sabuni kwa $8 kila kipande. Anaiuza kwa $10. Faida yake kwa kipande kimoja ni kiasi gani?

Zoezi 3. Mpango wa Thandi wa mwaka mmoja.

Kwa Mwalimu: mpango wa Thandi uko ubaoni. Ndio mfano wa Mazoezi 4 na 5. Soma mpango kwa sauti pamoja na wanafunzi, sehemu moja baada ya nyingine. Kisha uliza maswali matano. Wanafunzi wanajibu kwa sauti. Uache mpango ubaoni mpaka mwisho wa somo.

Darasani kwako, tumia mwaka unaokuja badala ya 2026.

Mfano.

> **MPANGO WANGU WA MWAKA MMOJA**
> Jina: Thandi
> Mwaka: 1 Januari 2026 hadi 31 Desemba 2026

1. Bajeti yangu ya mwezi mmoja

Thandi, mwezi mmoja: KUINGIA	**Thandi, mwezi mmoja: KUTOKA**
mshahara $2,000	akiba (akaunti ya benki) $200
	chumba chake $500
	chakula $800
	kwa mama yake $300
	safari za basi $120
	sabuni $40
JUMLA KUINGIA $2,000	**JUMLA KUTOKA** $1,960

BAKI = $2,000 − $1,960 = $40

> **2. Lengo langu la akiba**
> Lengo: bidhaa za kuuza kwa ajili ya kibanda changu mwenyewe
> Kiasi: $2,400
> Tarehe: 31 Desemba 2026
> Ukaguzi: $200 kwa mwezi × miezi 12 = $2,400. Lengo linawezekana.
>
> **3. Mahali ninapoweka akiba yangu**
> Katika akaunti ya benki. Benki inanipa kumbukumbu.
>
> **4. Kanuni yangu ya deni**
> Sikopi kamwe kutoka kwa mkopeshaji binafsi. Nikilazimika kukopa, ninaandika kumbukumbu ya mkopo.

1. Thandi anaandika nini kwanza upande wa KUTOKA? Kwa nini?
2. Lengo lake ni nini? Ni kiasi gani? Mpaka tarehe gani?
3. Anaweka akiba kiasi gani kila mwezi? Je, inatosha kwa lengo?

4. Kwa nini anaweka akiba yake benki, si nyumbani?
5. Thandi ana BAKI ya $40 kila mwezi. Anaweza kufanya nini nayo?

Zoezi 4. Andaa mpango wa Fatuma.

Kwa Mwalimu: andika taarifa ubaoni, kwa mpangilio huu uliochanganyika. Zisome kwa sauti mara mbili. Wanafunzi wanaandika mpango wa Fatuma katika sehemu nne za mpango wa Thandi. Wanaandika JUMLA KUINGIA, JUMLA KUTOKA na BAKI. Kisha wanajibu swali.

Mfano. Mpango wa Thandi ubaoni.

Taarifa (mwaka huu Fatuma analima mboga zaidi):

chakula $400 · Lengo: mbuzi 2 · Ninakopa kutoka kwa kikundi changu cha akiba tu, kwa kumbukumbu · mauzo ya mboga $1,000 · shule $200 · Tarehe: 31 Mei 2026 · kikundi changu kinagawana tarehe 31 Mei · kikundi cha akiba $200 (mikutano 4, $50 kila mkutano) · maji $60 · Kiasi: $1,000 · sabuni $40 · Mwaka: 1 Januari 2026 hadi 31 Desemba 2026

Swali: Fatuma anaanza kuweka akiba tarehe 1 Januari. Je, 31 Mei ni tarehe inayowezekana kwa lengo lake? Andika ukaguzi.

Zoezi 5. Andaa mpango wako mwenyewe wa mwaka mmoja.

Kwa Mwalimu: kila mwanafunzi anaandika mpango wa mwaka mmoja katika daftari. Tumia sehemu nne za mpango wa Thandi. Mwanafunzi anaweza kuandaa mpango kwa ajili yake mwenyewe, au kwa ajili ya mtu wa kubuni mwenye jina. Mwanafunzi anaweza kutumia bajeti ya Somo 10 na lengo la Somo 26.

Mfano. Mpango wa Thandi ubaoni.

Fuata hatua hizi pamoja na darasa.

1. Andika sehemu nne ubaoni: **1. Bajeti yangu ya mwezi mmoja · 2. Lengo langu la akiba · 3. Mahali ninapoweka akiba yangu · 4. Kanuni yangu ya deni.**
2. Sema: "Anza na bajeti. Andika mapato upande wa KUINGIA. Upande wa KUTOKA, andika akiba kwanza."
3. Sema: "Chagua lengo moja. Andika kiasi chake na tarehe. Kisha andika ukaguzi."
4. Sema: "Chagua mahali salama pa kuweka akiba. Paandike."
5. Sema: "Chagua kanuni moja ya deni kutoka kitabuni. Iandike."
6. Tembea darasani na usaidie. Usitazame ukurasa ikiwa mwanafunzi hataki.

Kwa mwanafunzi ambaye bado hawezi kuandika sana. Kaa pamoja na mwanafunzi. Uliza maswali yaliyo hapa chini, moja baada ya jingine. Mwanafunzi anachora mstari wa KUINGIA na KUTOKA na anaandika namba tu. Mwanafunzi anachora lengo. Wewe unaandika kiasi cha lengo na tarehe ubaoni au kwenye ukurasa. Mwanafunzi anavinakili. Kisha mwanafunzi anakueleza mpango mzima kwa sauti.

- Nini kinaingia (KUINGIA) kila mwezi?
- Unaweka akiba nini kwanza? Kiasi gani?
- Lengo lako ni nini? Kiasi gani? Mpaka tarehe gani?
- Unaweka akiba yako wapi?
- Kanuni yako ya deni ni ipi?

Kagua mambo sita katika kila mpango:

1. Akiba iko kwenye mstari wa kwanza wa upande wa KUTOKA.
2. JUMLA KUINGIA na JUMLA KUTOKA ziko sawa.
3. BAKI iko sawa, na KUTOKA si zaidi ya KUINGIA.
4. Lengo lina kiasi na tarehe.
5. Ukaguzi uko sawa: akiba ya kila mwezi × miezi ni kiasi cha lengo, au zaidi.

6. Mahali ni salama, na kanuni ya deni inatoka kitabuni.

Zoezi 6. Nakili kwa mwandiko wako bora.

Kwa Mwalimu: andika sentensi hizi nne ubaoni. Zinatoka katika *Kariri* ya Masomo 10, 20, 21 na 25. Zinalingana na sehemu nne za mpango. Wanafunzi wanazisema kwa sauti, wote pamoja, mara mbili. Kisha wananakili kila sentensi mara moja, chini ya mpango wao. Wanafunzi wa haraka wanaandika kila sentensi mara mbili.

> **Bajeti ni mpango wa pesa za KUINGIA na KUTOKA kwa mwezi mmoja.**
>
> **Weka akiba kwanza. Kisha tumia pesa.**
>
> **Weka akiba yako mahali salama.**
>
> **Lipa deni lililo ghali zaidi kwanza.**

Wanafunzi wanatumia mwandiko wa *Kujifunza Kuandika*, au mwandiko wa kuunganisha wa *Mwandiko wa Kuunganisha* kama wanaujua. Tazama kila ukurasa. Kagua mambo matatu: herufi kubwa mwanzoni, nukta mwishoni, na tahajia.

Baada ya Somo

Kwa Mwalimu: huu ni mwisho wa kitabu. Waambie wanafunzi watunze madaftari yao na mipango yao. Sema mambo haya matatu.

1. "Mwisho wa kila mwezi, tazama bajeti yako. Je, mwezi ulikwenda kama ulivyopanga?"
2. "Andika pesa zako katika kitabu cha taslimu (Somo 14). Hesabu taslimu yako. Kagua salio (Somo 15)."
3. "Tazama lengo lako kila mwezi. Umeweka akiba kiasi gani? Unahitaji kiasi gani zaidi?"

Ukiweza, kutana na darasa tena baada ya miezi mitatu. Kila mwanafunzi anatazama mpango wake tena. Usimwulize mwanafunzi ana pesa kiasi gani. Uliza tu: "Je, umekaribia lengo lako?" Msifu kila mwanafunzi aliyekaribia.

Majibu (kwa mwalimu)

Maswali ya Marudio.

1. Kitu ambacho watu wote wanakubali kupokea kwa bidhaa na kwa kazi. Watu wanapokea noti ya karatasi kwa sababu watu wote wanakubali kuipokea.
2. Mpango wa pesa za KUINGIA na KUTOKA kwa mwezi mmoja. JUMLA KUINGIA toa JUMLA KUTOKA ni BAKI.
3. Akili husahau. Kumbukumbu haisahau. Kumbukumbu pia ni ushahidi: inaonyesha nani alilipa, kiasi gani, na lini.
4. Nenda kwa mkopeshaji kabla ya siku ya kulipa. Sema ukweli. Weka ahadi mpya ambayo unaweza kuitimiza, na uiandike.
5. Riba juu ya riba pia. Ukianza mapema, pesa zina miaka mingi zaidi ya kukua.
6. $2 (10 − 8 = 2).

Zoezi 1. 1 H · 2 A · 3 T · 4 H · 5 D · 6 T · 7 H · 8 T · 9 A · 10 T · 11 D · 12 H · 13 A · 14 T

Namba 7: dawa kwa mtu mgonjwa ni hitaji (Somo 8). *Namba 10:* kwa Kofi katika Somo 8, safari ya basi kwenda kutazama mpira wa miguu ni takwa. *Namba 11:* duka lilimruhusu Thandi kuchukua mchele na kulipa baadaye. Huo ni mkopo, kwa hiyo $25 zinarudisha deni (Somo 18). *Namba 13:* hii ni akiba kwa ajili ya dharura (Somo 20). Mkubali mwanafunzi anayeeleza vizuri jibu jingine.

Zoezi 2.

1. arobaini (dola arobaini)
2. $15 (hesabu kwa kuongeza: 40, 50)

3. Hitaji
4. $300
5. Mtu anayepokea pesa
6. $55
7. $150
8. $30
9. $121 (110, kisha 121)
10. $2

Zoezi 3.

1. Akiba yake, $200. Anaweka akiba kwanza, kisha anatumia pesa.
2. Bidhaa za kuuza kwa ajili ya kibanda chake mwenyewe. $2,400. Mpaka 31 Desemba 2026.
3. $200. Ndiyo. $200 × miezi 12 = $2,400.
4. Nyumbani mwizi, moto au panya wanaweza kuichukua. Pia anatamani kuitumia. Benki inaitunza salama na inampa kumbukumbu.
5. Anaweza kuitunza kwa ajili ya dharura. (Kubali pia: anaweza kuiweka akiba.)

Kwa Mwalimu: benki inaweza pia kumlipa Thandi riba kidogo. Thandi haihesabu riba hiyo katika ukaguzi wake. Benki halisi zinalipa chini ya 10 katika kila 100 (Somo 22).

Zoezi 4.

> **MPANGO WANGU WA MWAKA MMOJA**
> Jina: Fatuma
> Mwaka: 1 Januari 2026 hadi 31 Desemba 2026

1. Bajeti yangu ya mwezi mmoja

Fatuma, mwezi mmoja: KUINGIA	Fatuma, mwezi mmoja: KUTOKA
mauzo ya mboga $1,000	kikundi cha akiba $200
	chakula $400
	shule $200
	maji $60
	sabuni $40
JUMLA KUINGIA $1,000	**JUMLA KUTOKA** $900

BAKI = $1,000 − $900 = $100

> **2. Lengo langu la akiba**
> Lengo: mbuzi 2
> Kiasi: $1,000
> Tarehe: 31 Mei 2026
> Ukaguzi: $200 kwa mwezi × miezi 5 = $1,000. Lengo linawezekana.
>
> **3. Mahali ninapoweka akiba yangu**
> Katika kikundi changu cha akiba, $50 kila mkutano. Kikundi changu kinagawana tarehe 31 Mei.
>
> **4. Kanuni yangu ya deni**
> Ninakopa kutoka kwa kikundi changu cha akiba tu, kwa kumbukumbu.

Swali: Ndiyo. Januari, Februari, Machi, Aprili na Mei ni miezi 5. $200 × 5 = $1,000. Pesa hizo zinatosha kununua mbuzi 2 kwa bei ya $500 kila mmoja.

Kikundi chake kinagawana tarehe 31 Mei, kwa hiyo pesa ziko mkononi mwake siku ya lengo lake. Mwanafunzi anayesema

"Hapana, kikundi kinatunza pesa mpaka siku ya kugawana" amefikiri vizuri. Msifu mwanafunzi huyo.

Mistari mingine ya KUTOKA inaweza kuja kwa mpangilio wowote. Akiba tu ndiyo lazima iwe ya kwanza. *Kwa Mwalimu:* katika kitabu hiki tunahesabu mikutano 4 kwa mwezi, kwa hiyo $50 × 4 = $200.

Zoezi 5. Hakuna jibu moja maalum. Kagua mambo sita yaliyo katika hatua za *Kwa Mwalimu*.

Zoezi 6. Kagua herufi kubwa, nukta na tahajia ya kila sentensi.

Kwa Ajili ya Mwalimu

Msaada Zaidi kwa Mwalimu

Sehemu ya Saba. Kutazama Mbele (Somo 28)

Sehemu hii ni ya nini. Somo 28 linaunganisha kitabu chote. Kwanza darasa linajibu swali moja kutoka kila sehemu. Kisha kila mwanafunzi anaandika mpango wa mwaka mmoja katika daftari. Mpango unatumia bajeti, kuweka akiba, mahali pa kuweka akiba, na kanuni kuhusu deni.

Wanafunzi wanapaswa kuondoka na mawazo haya.

1. Mpango wa mwaka unaanza na bajeti ya mwezi mmoja. Weka akiba kwanza. Kisha tumia pesa.
2. Lengo la akiba lina kiasi na tarehe. Tafuta kiasi cha kuweka akiba kila wiki, na kwa muda gani.
3. Weka akiba yako mahali salama.
4. Shika kanuni moja kuhusu deni. Kwa mfano: "Kabla sijakopa, nauliza kiasi gani na lini."

Makosa ambayo wanafunzi hufanya mara nyingi, na jinsi ya kuyarekebisha.

- *Lengo ni kubwa mno kwa akiba ya mwanafunzi.* Hesabu pamoja naye, wiki kwa wiki, kama katika Somo 20. Kisha chagua tarehe ya baadaye, au lengo dogo zaidi.
- *Lengo halina kiasi au halina tarehe.* Uliza, "Ni kiasi gani? Utakinunua lini?"
- *JUMLA KUTOKA ni zaidi ya JUMLA KUINGIA.* Sema, "Punguza KUTOKA, au ongeza KUINGIA." Ondoa takwa kwanza.
- *Mwanafunzi anapanga kuweka akiba chini ya kitanda.* Uliza, "Nini kinaweza kutokea kwa pesa zilizo nyumbani?" Zungumza naye kuhusu kikundi cha akiba au akaunti.
- *Mwanafunzi ananakili namba za mfano.* Sema, "Mfano unaonyesha fomu. Mpango wako una namba zako

mwenyewe."

Ukiwa na vifaa vichache sana. Andika mpango wa mfano ubaoni kabla wanafunzi hawajafika. Mwanafunzi ambaye bado hawezi kuandika sana anachora mstari wa KUINGIA na KUTOKA. Mwanafunzi huyo anaandika namba na anasema mpango wake kwa sauti. Mwanafunzi anaweza kuchora lengo, kwa mfano mbuzi, kando ya kiasi chake na tarehe yake.

Darasa likienda polepole. Gawa somo katika vipindi viwili au vitatu. Fanya maswali ya marudio katika kipindi cha kwanza. Fanya bajeti katika kipindi cha pili. Fanya lengo, mahali pa akiba na kanuni ya deni katika kipindi cha tatu. Kila mpango ni mali ya mwenyewe, kwa hiyo kamwe usimwombe mwanafunzi asome kwa sauti pesa za familia. Waombe wanafunzi watazame mpango wao tena baada ya mwezi mmoja.

Orodha ya Maneno (Masomo 1 hadi 28)

Kwa Mwalimu: haya ni Maneno Mapya yote ya kitabu. Kila neno lina maana moja tu katika kitabu hiki. Maana ni ileile kama katika somo. Namba inakuonyesha somo ambamo neno linatokea kwa mara ya kwanza.

Neno	Maana katika kitabu hiki	Somo
adimu	Kipo kidogo tu. Ni vigumu kukipata.	5
ahadi	Maneno yanayosema: "Nitafanya hivi." Kumbukumbu ya mkopo ni ahadi ya kulipa.	19
akaunti	Pesa zako na kumbukumbu yake, zinazotunzwa kwa ajili yako na benki au kampuni ya simu.	21
akiba	Pesa unazoweka akiba.	20
asilimia (%)	Katika kila 100. 10% maana yake ni 10 katika kila 100.	22
bajeti	Mpango wa pesa za KUINGIA na pesa za KUTOKA kwa mwezi mmoja.	10
baki	Pesa zinazobaki baada ya pesa zote za KUTOKA. BAKI = JUMLA KUINGIA − JUMLA KUTOKA.	10
bei	Pesa ambazo muuzaji anaomba kwa kitu.	3
benki	Biashara inayotunza pesa za watu na inayowakopesha watu pesa.	21
bidhaa	Vitu ambavyo watu wanatengeneza au wanalima, na wanauza.	1
bidhaa za kuuza	Bidhaa ambazo muuzaji anazo, tayari kuuzwa.	27
chenji	Pesa ambazo muuzaji anakurudishia unapolipa zaidi ya gharama.	4
deni	Pesa ambazo bado lazima uzirudishe.	19

Neno	Maana katika kitabu hiki	Somo
dharura	Jambo baya linalokuja ghafla na linahitaji pesa sasa.	20
dola ($)	Pesa inayotumika katika kitabu hiki. Tunaandika alama $ kabla ya namba: $40.	2
faida	Pesa za mauzo, toa gharama ya bidhaa za kuuza zilizouzwa au zilizopotea, na matumizi mengine. Unapata zaidi ya ulicholipa.	27
ghali	Kinagharimu pesa nyingi.	25
gharama	Pesa ambazo lazima utoe ili kupata kitu.	3
hasara	Gharama ya bidhaa za kuuza zilizouzwa au zilizopotea, na matumizi mengine, toa pesa za mauzo. Unapata kidogo kuliko ulicholipa.	27
hitaji	Kitu ambacho lazima mtu awe nacho ili aishi na awe na afya njema.	8
jedwali	Namba zilizopangwa katika safu mlalo na safu wima.	23
jumla	Viasi vyote vikijumlishwa pamoja.	2
kiasi	Pesa kiasi gani. Ni namba yenye alama ya dola, kama $40.	2
kikundi cha akiba	Kikundi cha watu wanaokutana, wanaoweka akiba pamoja na wanaokopeshana.	21
kitabu cha taslimu	Kitabu ambamo unaandika taslimu yote inayoingia na inayotoka.	14

Neno	Maana katika kitabu hiki	Somo
kiwango	Riba kiasi gani kwa kila $100, kwa kila mwaka, mwezi au wiki.	22
kosa	Kitu ambacho mtu anaandika au anafanya vibaya.	15
kuchuma	Kupata pesa kwa kazi yako.	7
kudaiwa	Kuwa na deni kwa mtu. "Musa anadaiwa $100 na Ama."	19
kukagua	Kutazama kitu tena, ili kuona kwamba kiko sawa.	15
kukopa	Kupata pesa kutoka kwa mtu, na kuzirudisha baadaye.	18
kukopesha	Kumpa mtu pesa, na kuzipata tena baadaye.	18
kulipa	Kutoa pesa kwa kitu au kwa kazi.	4
kumbukumbu	Maneno na namba tunazoandika, ili tuweze kuzisoma baadaye.	12
kupanda	Kwenda juu. Bei inapopanda, inakuwa kubwa zaidi.	16
kushuka	Kwenda chini. Bei inaposhuka, inakuwa ndogo zaidi.	16
kustahili	Thamani ya kitu, ikisemwa kwa pesa: "Yai moja linastahili $5."	5
kutosha	Kiasi sawa na gharama, au zaidi.	4
kutoza	Kumtaka mtu alipe kiasi. Mkopeshaji anatoza 10 katika kila 100.	25
kutumia pesa	Kutoa pesa kulipia vitu.	9

Neno	Maana katika kitabu hiki	Somo
kuwa mara mbili	Kuwa kiasi mara mbili ya kilichokuwa. $100 inakuwa mara mbili: $200.	24
kuweka akiba	Kutunza pesa sasa, bila kuzitumia, ili uje kuzitumia baadaye.	20
lengo	Kitu unachowekea akiba.	20
mabadilishano	Watu wawili, kila mmoja anatoa kitu na kila mmoja anapata kitu.	1
mapato	Pesa zote za KUINGIA kwa mtu, ziwe zake.	7
mapema	Karibu na mwanzo wa muda; si kwa kuchelewa.	24
mkopaji	Mtu anayekopa.	18
mkopeshaji	Mtu anayekopesha.	18
mkopo	Pesa ambazo mtu mmoja anakopesha na mtu mwingine anakopa.	18
mnunuzi	Mtu anayetoa pesa, na anapata bidhaa au kazi kwa ajili yake.	3
mpango	Unachoamua kufanya, kabla ya kukifanya.	10
mshahara	Pesa ambazo mwajiri analipa kwa kazi, kwa siku, kwa wiki au kwa mwezi.	7
msimu	Kipindi cha mwaka, kama msimu wa mvua au msimu wa njaa.	16
mteja	Mtu anayenunua dukani au kibandani.	27
muuzaji	Mtu anayetoa bidhaa au kazi, na anapata pesa kwa ajili yake.	3

Neno	Maana katika kitabu hiki	Somo
mwajiri	Mtu anayemlipa mtu mwingine kwa kazi.	7
nafuu	Kinagharimu pesa kidogo.	25
nakala	Maneno na namba zilezile, zilizoandikwa mara ya pili. Kunakili ni kuziandika mara ya pili.	13
noti	Pesa iliyotengenezwa kwa karatasi.	1
pesa	Kitu ambacho watu wote wanakubali kupokea kwa bidhaa na kwa kazi.	1
riba	Bei ya kutumia pesa za mtu mwingine.	22
riba mchanganyiko	Riba juu ya kiasi cha kwanza na juu ya riba pia.	23
riba sahili	Riba juu ya kiasi cha kwanza tu.	23
risiti	Kumbukumbu ya malipo moja. Mtu anayepokea pesa anaiandika, au mashine inaichapisha.	13
safu mlalo	Mstari wa jedwali unaokwenda kwa upana, kutoka kushoto kwenda kulia.	23
safu wima	Orodha ya maneno au namba inayoshuka chini ya ukurasa.	14
sahihi	Jina lako, lililoandikwa kwa mkono wako mwenyewe, kwa njia yako mwenyewe.	13
salama	Si rahisi kupotea, kuibiwa au kuungua.	21
salio	Taslimu uliyo nayo baada ya kila mstari wa kitabu cha taslimu.	14

Neno	Maana katika kitabu hiki	Somo
sarafu	Pesa iliyotengenezwa kwa chuma.	1
soko	Mahali ambapo wauzaji na wanunuzi wanakutana.	3
takwa	Kitu ambacho mtu angependa kuwa nacho, lakini anaweza kuishi bila kitu hicho.	8
tarehe	Siku, mwezi na mwaka. Mfano: 3 Mei 2026.	12
taslimu	Pesa za sarafu na noti.	14
tele	Kwa wingi; zaidi ya kile watu wanachotumia: "Kuna maji tele."	5
thamani	Jinsi kitu kinavyofaa, na jinsi kilivyo vigumu kukipata.	5
tofauti	Kiasi kinachobaki unapotoa namba ndogo kutoka kwenye namba kubwa.	15
tumizi	Pesa unazotumia kwa kitu kimoja.	9
uchaguzi	Kuchukua kitu kimoja na kuacha kingine, wakati huwezi kupata vyote viwili.	8
upotevu	Pesa au vitu vinavyotumika kwa jambo lisilofaa.	9
ushahidi	Kitu kinachoonyesha kilicho kweli.	12

Kwa Mwalimu: maneno mengine mawili yana maana moja tu katika kitabu chote, lakini si Maneno Mapya. **Alama** ni kitu kinachosimama badala ya kitu kingine, kama $ au %. **Mkopeshaji binafsi** ni mkopeshaji ambaye kazi yake ni kukopesha pesa (Somo 18).